



Crna Gora  
Vlada Crne Gore

MINISTARSTVO PROSVJETE I NAUKE

ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

**predmetni program**

**TURISTIČKA GEOGRAFIJA CRNE GORE**

OIP - dopuna morskog standarda za predmet *Geografija*  
u III i IV razredu gimnazije

---

## Sadržaj

1.	Naziv nastavnog predmeta .....	3
2.	Određenje predmetnog programa .....	3
3.	Opšti ciljevi predmetnog programa.....	5
4.	Sadržaji i operativni ciljevi predmetnog programa.....	6
5.	Didaktičke preporuke .....	18
6.	Standardi znanja .....	19
7.	Načini provjeravanja znanja i stručne osposobljenosti .....	22
8.	Resursi za realizaciju nastave.....	23
9.	Profil i stručna sprema nastavnika/ca i stručnih saradnika/ca .....	26

## **1. NAZIV NASTAVNOG PREDMETA**

### **OBAVEZNI IZBORNI PREDMET**

### **NAZIV PREDMETNOG PROGRAMA**

### **TURISTIČKA GEOGRAFIJA CRNE GORE**

## **2. ODREĐENJE PREDMETNOG PROGRAMA**

### **a) Položaj, priroda i namjena predmetnog programa**

Tehnološki razvoj, informatička revolucija i proces globalizacije utiču na život i kretanje ljudi u različitim dijelovima svijeta. Iako, s jedne strane ljudi postaju sve sličniji (odijevanje, način ishrane i sl.), istovremeno, zahvaljujući sve većoj dostupnosti informacija, bivamo sve svjesniji razlika među nama, među civilizacijama i kulturama. Te razlike su pravo bogatstvo, ali mogu biti i izvor sukoba. Ako nam je cilj izbjegavanje sukoba i očuvanje kulturne raznolikosti, neophodno nam je znanje o svijetu u kome živimo. Upravo u tome je značaj turističke geografije, jer ona nije puklo poznavanje položaja neke države na karti, već podrazumijeva odnos čovjeka i prostora, poznavanje okoline, društva, istorije, kulture i religije.

Turizam je danas masovna pojava kojom je obuhvaćeno oko milijardu ljudi - turista potrošača, ali i više stotina hiljada privrednih jedinica od kojih se sastoji turistička privreda. Putovanja i boravak turista omogućavaju ostvarivanje značajnih prihoda, pri čemu se ne gube postojeća prirodna i društvena bogatstva, kao što je to slučaj sa drugim privrednim djelatnostima.

Osim ekonomske bitna je i socijalna uloga. Turizam u velikoj mjeri utiče na održavanje zdravlja stanovništva, širenje obrazovnih horizonata, zbližavanje ljudi sa svih kontinenata i različitih geografskih prostora. Po pravilu, svuda gdje se turizam razvio, uslovio je niz pozitivnih pojava i procesa, među kojima su najznačajnije: povećanje životnog standarda, ekonomskog i kulturnog standarda stanovništva. Zbog svega toga postoji interes za omasovljenjem kretanja, takođe i potreba da se prouči ovaj fenomen.

Predmet proučavanja turističke geografije su kretanja ljudi iz mjesta gdje čovjek živi prema turističkim destinacijama. Za predmet ovih proučavanja uzeti su oblici turističkih kretanja u Crnoj Gori. Sa gledišta specifičnosti prostora, predmet proučavanja upotpunjuje se i sa potrebom upoznavanja geografskog i turističkog položaja Crne Gore osvrćući se na prirodne i društveno-ekonomske osnove koje daju snažan pečat turističkom prometu, i domaćem i inostranom.

S obzirom da je tokom ovog vijeka glavni razvojni oslonac Crne Gore turizam uz druge privredne djelatnosti, potrebno je upoznati i potencijalne mogućnosti tog razvoja. Pored geografskog i turističkog položaja Crne Gore, učenici/e će izučavati motive i oblike turističkih kretanja, materijalnu osnovu, obim, dinamiku turističkih kretanja, strukturu prometa i zaštitu prirode. Kompleksnijim proučavanjem sagledavaju se i tržišne mogućnosti turističkog razvoja u našoj zemlji i širenje turističke kulture.

Kroz nastavu turističke geografije, učenicima/ama se daje mogućnost da dopune i prošire geografska saznanja o Crnoj Gori, učenici/e razvijaju pozitivna osjećanja prema svojoj domovini, osjećaj pripadnosti svom narodu i državi, odgovornost prema prirodi i društvenim dobrima i aktivnostima.

Turistička geografija Crne Gore je izborni predmet koji bi učenici/e birali/e u III ili IV razredu gimnazije i koji služi kao dopuna do maturalnog standarda za geografiju.

## b) Broj časova po godinama obrazovanja i oblicima nastave

Turistička geografija Crne Gore se izučava kao izborni predmet u gimnaziji sa tri časa sedmično, odnosno godišnjim fondom časova 105 (96).

Program je rađen za 35 sedmica.

	T E M A	Orijentacioni broj časova	
		T	V
1.	UVOD U TURISTIČKU GEOGRAFIJU	2	2
2.	GEOGRAFSKO – TURISTIČKI POLOŽAJ CRNE GORE	2	2
3.	MOTIVSKA OSNOVA TURISTIČKIH KRETANJA	14	16
	3.1 PRIRODNE TURISTIČKE VRIJEDNOSTI		
	3.2 ANTROPOGENE TURISTIČKE VRIJEDNOSTI	6	6
4.	MATERIJALNA OSNOVA TURISTIČKOG PROMETA	3	3
5.	TURIZAM I NEKE KOMPLEMENTARNE DJELATNOSTI	3	3
6.	OBLICI TURISTIČKOG KRETANJA	4	4
7.	OBIM, DINAMIKA I STRUKTURA TURISTIČKOG PROMETA	2	3
8.	TURISTIČKA PODRUČJA I MJESTA U CRNOJ GORI	10	14
9.	ZAŠTITA PRIRODE I TURIZAM	3	3
<b>UKUPNO</b>		<b>49</b>	<b>56</b>

- T** - Teorijski i drugi oblici nastave za sve učenike/ce u odjeljenju.  
**V** - Vježbe i drugi oblici nastave kod kojih se odjeljenje dijeli na manje grupe.

### **3. OPŠTI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA**

Cilj učenja izbornog predmeta TURISTIČKE GEOGRAFIJE CRNE GORE je da učenici/e:

- razumiju pojavu i razvoj turizma,
- analiziraju neekonomske i ekonomske faktore turizma,
- upoznaju potencijale za razvoj turizma u Crnoj Gori (prirodne i društvene), šta i u kojoj mjeri utiče na njegov razvoj,
- znaju rasprostranjenost turističkih potencijala u turističkim regijama i centrima Crne Gore,
- upoznaju osnovna obilježja turističkih kretanja i mjesto Crne Gore u njima,
- razumiju osnovne i ostale oblike turističkih kretanja,
- znaju saobraćajne, smještajne i ugostiteljske kapacitete,
- razumiju obim dinamiku i strukturu domaćeg i inostranog turističkog prometa u Crnoj Gori,
- upoređuju turistička područja i mjesta u Crnoj Gori,
- analiziraju turističku kartu Crne Gore,
- upoznaju turističke osobenosti svoje domovine i razviju pozitivna osjećanja i odgovoran odnos prema njenim prirodnim i kulturnim vrijednostima (formiraju stav o tome kako živjeti u njoj i kako je unapređivati),
- vaspitavaju se u duhu tolerancije i poštovanja drugih ljudi bez obzira na civilizacijske i kulturne različitosti,
- razviju odgovoran odnos prema sebi, drugim ljudima i okruženju (shvataju da sve što činimo ima uticaja na druge ljude i našu zajednicu),
- osposobe se za samostalno učenje i pronalaženje informacija,
- osposobe se da samostalno koriste metode i tehnike u istraživanju određenog problema,
- razviju logičko mišljenje i sposobnost uočavanja uzročno-posljedičnih veza,
- razviju stavove o preventivi, zaštiti i unapređivanju životne sredine,
- analiziraju razvoj turizma u zavičajju.

#### 4. SADRŽAJI I OPERATIVNI CILJEVI PREDMETNOG PROGRAMA

- TEMA 1: UVOD U TURISTIČKU GEOGRAFIJU  
 TEMA 2: GEOGRAFSKO – TURISTIČKI POLOŽAJ CRNE GORE  
 TEMA 3: MOTIVSKA OSNOVA TURISTIČKIH KRETANJA  
     3.1 PRIRODNE TURISTIČKE VRIJEDNOSTI  
     3.2 ANTROPOGENE TURISTIČKE VRIJEDNOSTI  
 TEMA 4: MATERIJALNA OSNOVA TURISTIČKOG PROMETA  
 TEMA 5: TURIZAM I NEKE KOMPLEMENTARNE DJELATNOSTI  
 TEMA 6: OBLICI TURISTIČKIH KRETANJA  
 TEMA 7: OBIM, DINAMIKA I STRUKTURA TURISTIČKOG PROMETA  
 TEMA 8: TURISTIČKA PODRUČJA I MJESTA U CRNOJ GORI  
 TEMA 9: ZAŠTITA PRIRODE I TURIZAM

##### TEMA 1: UVOD U TURISTIČKU GEOGRAFIJU

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p><b>Učenik/ca</b> treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- upoznaje predmet i zadatke istraživanja turističke geografije,</li> <li>- zna pojam, pojavu i razvoj turizma i rekreacije,</li> <li>- razlikuje elemente i faktore razvoja turizma,</li> <li>- zna motive turističkih kretanja,</li> <li>- zna funkcije turizma.</li> </ul>	<p><b>Učenici/e:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- na konkretnom primjeru objašnjavaju predmet i zadatke izučavanja turističke geografije,</li> <li>- definišu pojam turizma, objašnjavaju u glavnim crtama pojavu turizma i rekreacije,</li> <li>- pronalaze razloge njihovog razvoja,</li> <li>- upoređuju turističke elemente i faktore, izvode zaključke o njihovom uticaju na razvoj turizma,</li> <li>- na konkretnim primjerima obrazlažu funkcije turizma,</li> <li>- daju sopstveno mišljenje o važnosti razvoja turizma.</li> </ul>	<p>Turistička kretanja; prostorne relacije; turističke vrijednosti; – prirodne, antropogene; faktori turizma; oblici turističkih kretanja; turistička regija; turističke funkcije.</p>	<p>Predznanje iz <b>geografije</b> – osnovna škola.</p>

##### Didaktičke preporuke

Nastavnik/ca treba posebno da naglasi značaj ove problematike radi razumijevanja karakteristika drugih turističkih komponenti, razumijevanja uzročno-posljedičnih odnosa, pojava i procesa u geografskom omotaču.

Nastavnik/ca treba da ukaže da su savremeno društvo i turizam dvije međusobno usko i na različite načine povezane kategorije, koje imaju svoju istoriju, sadašnjost i budućnost.

## TEMA 2: GEOGRAFSKO – TURISTIČKI POLOŽAJ CRNE GORE

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p><b>Učenik/ca</b> treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- razumije geografski i turistički položaj Crne Gore,</li> <li>- upoznaje prostorna i funkcionalna svojstva položaja,</li> <li>- zna karakteristike granica i graničnih prelaza,</li> <li>- analizira ulogu saobraćaja u razvoju turizma Crne Gore,</li> <li>- zna saobraćajnu povezanost Crne Gore sa zemljama u regionu i šire.</li> </ul>	<p><b>Učenici/e:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- na karti Svijeta lociraju Crnu Goru,</li> <li>- koristeći prethodna znanja i iskustva tumače pozitivne i negativne komponente geografskog položaja Crne Gore,</li> <li>- koristeći odgovarajuće karte istražuju prednosti i nepovoljnost položaja Crne Gore prema konkurentnim i razvijenim turističkim regijama,</li> <li>- na osnovu prethodnog znanja i iskustva analiziraju granice, upoređuju ih, navode i opisuju važne granične prelaze,</li> <li>- razgovaraju na temu <i>Saobraćaj i turizam</i>,</li> <li>- izvode zaključke o njegovom uticaju na razvoj turizma,</li> <li>- na konkretnim primjerima daju mišljenje o prednostima i nedostacima saobraćajne mreže Crne Gore,</li> <li>- daju mišljenje o uticaju turizma na razvoj vazdušnog saobraćaja,</li> <li>- izrađuju geografske karte sa nautičkim lukama na crnogorskoj obali,</li> <li>- koristeći saobraćajnu i turističku kartu Crne Gore označavaju važne turističko-saobraćajne pravce,</li> <li>- diskutuju na temu važnosti saobraćajnica u revitalizaciji prostora.</li> </ul>	<p>Geografski položaj - turističke vrijednosti; razmještaj motiva, teritorijalnost, povezanost; putovanja, boravak; granice i granični prelazi; saobraćaj – kopneni, vodeni, vazdušni; saobraćajni pravci turističkih kretanja.</p>	<p><b>Geografija</b> - osnovna škola.</p> <p><b>Geografija</b> (II razred gimnazije): tema - Crna Gora, položaj, veličina, granice i državno uređenje.</p>

### Didaktičke preporuke:

Nastavnik/ca treba da upućuje učenike/ce na povezivanje prethodnih znanja i novostečenih znanja, upućuje učenike/ce na različite izvore informacija.

U razgovoru – diskusiji voditi računa da se razvija odnos tolerancije prema drugačijem, u skladu sa opšteprihvaćenim normama ponašanja.

### 3. MOTIVSKA OSNOVA TURISTIČKIH KRETANJA

#### TEMA 3.1: PRIRODNE TURISTIČKE VRIJEDNOSTI

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p><b>Učenik/ca</b> treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- zna karakteristike Crnogorskog primorja,</li> <li>- zna osobine Jadranskog mora i njegova turistička svojstva,</li> <li>- analizira klimu Crnogorskog primorja i njenu turističku vrijednost,</li> <li>- zna biogeografske motive Crnogorskog primorja i njihova turistička svojstva,</li> <li>- analizira prirodne turističke potencijale planina Crne Gore i zna njihovu funkcionalnu podjelu,</li> <li>- opisuje kanjone i ocjenjuje njihovu turističku vrijednost (Tara, Piva, Morača),</li> <li>- navodi speleološke objekte i objašnjava njihovu turističku vrijednost,</li> <li>- analizira klimu planinske oblasti i vrednuje njen značaj za turizam,</li> <li>- analizira prirodne turističke potencijale jezera kao komplementarne i samostalne hidrografske motive i zna njihovu funkcionalnu podjelu,</li> <li>- analizira prirodne turističke potencijale rijeka kao komplementarne i samostalne hidrografske motive i zna njihovu funkcionalnu podjelu.</li> </ul>	<p><b>Učenici/e:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- povezuju prethodna znanja i objašnjavaju karakteristike crnogorskog primorja,</li> <li>- procjenjuju njegovu turističku vrijednost,</li> <li>- na odgovarajućoj geografskoj karti pokazuju i obrazlažu položaj Jadranskog mora u Sredozemlju,</li> <li>- opisuju i pokazuju na karti crnogorsku obalu,</li> <li>- prikupljaju i prezentuju odgovarajući materijal sa Interneta, iz dnevnih listova, turističkih vodiča i sl. o Jadranskom moru i Crnogorskom primorju,</li> <li>- daju primjere o važnosti mora za život stanovništva,</li> <li>- u parovima rade putopis – turističko putovanje Crnogorskim primorjem,</li> <li>- identifikuju klimatske potencijale i objašnjavaju njihovu ulogu u razvoju turizma Crne Gore,</li> <li>- na osnovu vlastitog iskustva, odgovarajućeg materijala upoređuju biljni svijet, rade panoe i herbarijume (za učenike/ce sa primorja) o biljnom svijetu svog kraja, procjenjuju njihov turistički značaj.</li> </ul>	<p>Crnogorsko primorje; prirodni turistički motivi – hidrografski (more, jezera, rijeke, termomineralni izvori, klimatski, biogeografski); geomorfološki motivi – planine, kanjoni, klisure, pećine, jame, kraška polja, obale, cirk, morenski bedemi); objekti svjetske prirodne baštine; ponor; estavela, potajnica.</p>	<p><b>Geografija</b> - osnovna škola.</p> <p><b>Geografija</b> (II razred gimnazije): tema - Crna Gora, prirodne odlike.</p> <p><b>Biologija</b>: ekosistem voda, biljno carstvo, životinjsko carstvo.</p> <p><b>Hemija</b>: fizičke i hemijske osobine vode.</p>



Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p><b>Učenik/ca</b> treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- zna termomineralne izvore i njihovu turističku vrijednost,</li> <li>- navodi rijetke i atraktivne hidrološke objekte i pojave i zna njihovu turističku vrijednost.</li> </ul>	<p><b>Učenici/e:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- rade seminarski rad na temu: <i>Planine Crne Gore i njihovi turistički potencijali</i>,</li> <li>- posmatraju odgovarajuće filmove, CD i dr. o planinama Crne Gore, diskutuju o mogućnostima turističke valorizacije i predlažu odgovarajuća rješenja,</li> <li>- posmatraju odgovarajuće filmove, fotografije o kanjonima u Crnoj Gori i izvode zaključke o njihovim specifičnostima i turističkoj valorizaciji,</li> <li>- procjenjuju turističku vrijednost speleoloških objekata, diskutuju o uzrocima slabije turističke valorizacije,</li> <li>- na osnovu vlastitog iskustva objašnjavaju uticaj planinske klime na razvoj turizma,</li> <li>- rade seminarski rad na temu <i>Jezera Crne Gore i njihova turistička valorizacija</i>,</li> <li>- procjenjuju prirodne turističke potencijale rijeka na osnovu kriterijuma o turističkoj valorizaciji i vrše njihovu funkcionalnu podjelu,</li> <li>- procjenjuju prirodne turističke potencijale termomineralnih izvora,</li> <li>- sakupljaju odgovarajuće materijale (slikovne, tekstualne) sa Interneta, časopisa i dr. o rijetkim i atraktivnim hidrološkim objektima i objašnjavaju njihovu turističku vrijednost,</li> <li>- izrađuju turističku kartu Crne Gore sa akcentom na značajne prirodne motive.</li> </ul>		

### Didaktičke preporuke

Pri realizaciji ove teme nastavnik/ca treba da se osloni na ranije stečena znanja iz fizičke geografije Crne Gore i da ih poveže sa turističkim sadržajima. Nastavnicima/ama se preporučuje da u okviru ove i ostalih tematskih cjelina obrade i odgovarajuće turističke sadržaje iz lokalne sredine, vodeći računa o usklađenosti sadržaja. Na taj način učenici/e mogu praviti poređenja

određenih nastavnih sadržaja sa njima poznatim i bliskim.

U tom smislu treba planirati terenski rad sa ciljem posmatranja i istraživanja prirodnih turističkih motiva svog kraja i okoline. Sadržaj ove nastavne teme treba obogatiti očiglednim nastavnim sredstvima.

Nastavnik/ca treba da upućuje i podstiče učenike/ce da iz literature, sa Interneta, medija, audio i video zapisa sistematski prikupljaju informacije o ovoj temi.

### 3. MOTIVSKA OSNOVA TURISTIČKIH KRETANJA

#### TEMA 3.2: ANTROPOGENE TURISTIČKE VRIJEDNOSTI

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p><b>Učenik/ca</b> treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- uočava razliku arheoloških vrijednosti iz različitih perioda,</li> <li>- upoređuje turističke regije u Crnoj Gori na osnovu arheoloških nalazišta,</li> <li>- uočava razliku vrijednosti spomeničkog nasljeđa iz različitih perioda,</li> <li>- upoređuje turističke regije u Crnoj Gori na osnovu značaja spomeničkog nasljeđa,</li> <li>- zna osobenosti umjetničkog i etnografskog nasljeđa,</li> <li>- analizira ruralne i urbane cjeline i zna njihovu turističku vrijednost,</li> <li>- upoznaje savremena kulturno-umjetnička ostvarenja i zna njihovu turističku vrijednost,</li> <li>- navodi značajne kulturne i zabavne manifestacije i procjenjuje njihovu turističku vrijednost.</li> </ul>	<p><b>Učenici/e:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- objašnjavaju razloge zbog kojih Crna Gora kao mala zemlja raspolaže raznovrsnim kulturno-istorijskim nasljeđem,</li> <li>- koristeći odgovarajuće karte lociraju važne arheološke lokalitete u Crnoj Gori, procjenjuju njihovu turističku vrijednost,</li> <li>- sakupljaju odgovarajući materijal sa Interneta, literature, medija, na datu temu i razvrstavaju ih prema istorijskim periodima i o istom izvještavaju,</li> <li>- upoređuju kulturnu baštinu svog kraja sa drugim krajevima Crne Gore,</li> <li>- odlaze u posjetu zavičajnom muzeju, sumiraju utiske,</li> <li>- rade referate na temu <i>Kulturna baština Crne Gore</i>, demonstriraju u PowerPoint prezentaciji, razgovaraju,</li> <li>- koristeći odgovarajući materijal opisuju tradicionalno građevinarstvo sela, grada, objašnjavaju njihovu turističku vrijednost,</li> <li>- pronalaze na Internetu podatke i izdvajaju najvrijednija savremena kulturno-umjetnička ostvarenja,</li> <li>- diskutuju na temu mogućnosti organizovanja raznih manifestacija koje bi imale turistički značaj.</li> </ul>	<p>Civilizacija; kultura; objekti svjetske kulturne baštine; etnografske vrijednosti; umjetničke vrijednosti; ambijentalne vrijednosti; turističke manifestacije; pejzažni motivi.</p>	<p><b>Istorija:</b> nastanak gradova; Crna Gora od XVI – XVIII vijeka.</p> <p><b>Likovna umjetnost:</b> istorijski razvoj arhitekture; istorijski razvoj slikarstva.</p> <p><b>Muzička kultura:</b> muzičko stvaralaštvo u Boki i ostalim dijelovima Crne Gore.</p> <p><b>Gradansko obrazovanje:</b> demokratija, civilno društvo, građanin, demokratija kao procedura, način mišljenja i življenja.</p>

#### Didaktičke preporuke

Pri realizaciji ove teme nastavnik/ca treba da se osloni na ranije stečena znanja i da ih poveže sa turističkim sadržajima. Nastavnicima/ama se preporučuje da u okviru ove i ostalih tematskih cjelina obrade i odgovarajuće turističke sadržaje iz lokalne sredine, vodeći računa o usklađenosti sadržaja. Na taj način učenici/e mogu praviti poređenja određenih nastavnih sadržaja sa njima poznatim i bliskim. U tom smislu treba planirati terenski rad sa ciljem posmatranja i istraživanja antropogenih turističkih motiva svog kraja i okoline. Sadržaj ove nastavne teme treba obogatiti vizuelnim materijalom.

#### TEMA 4: MATERIJALNA OSNOVA TURISTIČKOG PROMETA

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- analizira saobraćajne uslove prometa (drumski, željeznički, vazdušni, vodeni),</li> <li>- zna smještajne i ugostiteljske kapacitete,</li> <li>- zna ostale kapacitete turističkog prometa.</li> </ul>	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- diskutuju na temu <i>Saobraćajna infrastruktura Crne Gore</i>, daju mišljenje o tome šta bi moglo da se uradi drugačije,</li> <li>- predlažu prioritete u razvoju materijalne osnove za razvoj turizma u Crnoj Gori,</li> <li>- rade seminarski rad na temu <i>Unapređivanje materijalne osnove za razvoj turizma u Crnoj Gori</i>.</li> </ul>	<p>Saobraćaj kopneni (drumski, željeznički), pomorski, vazdušni; smještajni kapaciteti; ugostiteljski kapaciteti; sportsko – rekreativni objekti; vodosnabdijevanje.</p>	

#### Didaktičke preporuke

Nastavnik/ca treba da ukaže na značajne materijalne osnove turističkog prometa koje su od naročitog značaja za ekonomski značaj turizma. Nastavnik/ca treba da koristi geografsku kartu u svim fazama nastavnog procesa i na svim tipovima časova.

#### TEMA 5: TURIZAM I NEKE KOMPLEMENTARNE DJELATNOSTI

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p>Učenik/ca treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- procjenjuje značaj poljoprivrede za razvoj turizma,</li> <li>- analizira ulogu turizma na razvoj trgovine,</li> <li>- analizira ulogu turizma na razvoj ugostiteljstva i zanatstva,</li> <li>- uočava vezu i domaće radinosti i turizma,</li> <li>- upoznaje važnost turizma u privredi Crne Gore i globalizacijskim procesima.</li> </ul>	<p>Učenici/e:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- diskutuju na temu <i>Značaj očuvanja prirode u funkciji razvoja turizma i proizvodnji ekološki zdrave hrane</i>,</li> <li>- komparativnom analizom definišu različite uslove turističke ponude,</li> <li>- daju predloge o obogaćivanju i kvalitetu turističke ponude,</li> <li>- obrazlažu komplementarnost turizma i domaće radinosti,</li> <li>- obrazlažu analizom statističkih podataka, grafikona, dijagrama izvore domaće turističke tražnje, kretanje broja turista, strukturu turista i prostornu raspodjelu, sezonsku kolebljivost, dužinu boravka,</li> <li>- izvode odgovarajuće zaključke,</li> <li>- obrazlažu važnost turizma u privredi Crne Gore.</li> </ul>	<p>Turizam; poljoprivreda; trgovina; ugostiteljstvo; zanatstvo; domaća radinost.</p>	<p>Geografija (II razred gimnazije): tema - Crna Gora, društvene karakteristike.</p>

### Didaktičke preporuke

Pri obradi ove teme nastavnik/ca treba da insistira da učenici/e steknu znanja o povezanosti turizma i pojedinih privrednih djelatnosti i značaju turizma za razvoj privrede Crne Gore. S obzirom na složenost ove problematike, težište treba da bude na povezanosti turizma i poljoprivrede, trgovine, ugostiteljstva, zanatstva i domaće radinosti. Težište treba staviti na najvažnije karakteristike razvoja, teritorijalni razmještaj kako bi se izbjeglo suvoparno nabranje.

Nastavnik/ca treba da omogući učenicima/ama slobodu mišljenja, prosuđivanja, vrednovanja, postavljanja pitanja.

### TEMA 6: OBLICI TURISTIČKOG KRETANJA

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<b>Učenik/ca</b> treba da: <ul style="list-style-type: none"><li>- zna osnovne oblike turističkih kretanja (rekreativna, kulturna, kombinovana - izletnička, zdravstveno-liječilišna, ekskurziona),</li><li>- razlikuje kretanja prema vrsti motiva (primorska, planinska, riječna, jezerska, banjska, gradska, pejzažna),</li><li>- razlikuje ljetnja i zimska turistička kretanja,</li><li>- zna ostale oblike turizma (tranzitni turizam, planinarenje i alpinizam, speleoturizam, lovni i ribolovni turizam, manifestacioni, kongresni turizam),</li><li>- zna najvažnije domaće i inostrane turističke pravce.</li></ul>	<b>Učenici/e:</b> <ul style="list-style-type: none"><li>- nabrajaju i opisuju vrste turizma i pokazuju na geografskoj karti najvažnija turistička odredišta,</li><li>- rade seminarske radove na temu osnovnih oblika turističkih kretanja i motivskih oblika kretanja,</li><li>- razgovaraju o vlastitim iskustvima sa putovanja,</li><li>- posmatraju i komentarišu odgovarajuće TV i video zapise vezane za odgovarajuće oblike turizma u Crnoj Gori, izvode zaključke o značaju njihove turističke ponude,</li><li>- na odgovarajućoj geografskoj karti pokazuju najvažnije turističke pravce, domaće i inostrane,</li><li>- diskutuju na temu <i>Saobraćaj kao uzrok i faktor turističkih kretanja</i>.</li></ul>	Rekreativna kretanja; kulturna kretanja; ekskurziona kretanja; izletnička kretanja; zdravstveno-liječilišna; primorski turizam; planinski turizam; banjski turizam; gradski turizam; manifestacioni turizam.	Geografija (II razred gimnazije): tema - Crna Gora, prirodne odlike; tema - Crna Gora, društvene karakteristike.

### Didaktičke preporuke

Nastavnik/ca treba da podstiče učenike/ce na argumentovano diskutovanje i sučeljavanje stavova pri određenoj temi.

## TEMA 7: OBIM, DINAMIKA I STRUKTURA TURISTIČKOG PROMETA

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p><b>Učenik/ca</b> treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- analizira domaći turistički promet (izvori tražnje, broj, struktura, prostorna raspodjela, sezonska kolebljivost, dužina boravka),</li> <li>- analizira inostrani turistički promet (izvori tražnje, broj, struktura, prostorna raspodjela, sezonska kolebljivost, dužina boravka).</li> </ul>	<p><b>Učenici/e:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- obrazlažu analizom statističkih podataka, grafikona, dijagrama izvore domaće turističke tražnje, kretanje broja turista, strukturu turista, prostornu raspodjelu, sezonsku kolebljivost, dužinu boravka i izvode odgovarajuće zaključke,</li> <li>- obrazlažu analizom statističkih podataka, grafikona, dijagrama izvore inostrane turističke tražnje, kretanje broja turista, strukturu turista, prostornu raspodjelu, sezonsku kolebljivost, dužinu boravka, izvode odgovarajuće zaključke,</li> <li>- upoređuju na statističkim podacima domaći i inostrani turistički promet,</li> <li>- izrađuju grafikon promjene kretanja broja turista za naznačeni period i obrazlažu ga.</li> </ul>	<p>Domaći turizam; inostrani turizam.</p>	

### Didaktičke preporuke

U obradi date teme neizbježna je upotreba odgovarajućih statističkih podataka. Nastavnicima/ama se preporučuje da od učenika/ca ne zahtijevaju pamćenje brojčanih podataka već da ih upućuju kako da ih koriste.

## TEMA 8: TURISTIČKA PODRUČJA I MJESTA U CRNOJ GORI

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<p><b>Učenik/ca</b> treba da:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- upoređuje turističko- geografske regije (Crnogorsko primorje, Središnja Crna Gora i Sjeverna Crna Gora),</li> <li>- zna unutrašnju strukturu primorske regije (turistički centri i mjesta, turističko-geografska područja, Boka Kotorska, Budvanska rivijera, Barska rivijera, Ulcinjska rivijera),</li> <li>- zna unutrašnju strukturu planinske turističke regije (turistički centri i mjesta, turističko-geografska područja),</li> <li>- analizira nacionalne parkove i zna njihovu turističku vrijednost (Nacionalni park Biogradska gora, Nacionalni park Durmitor, Nacionalni park Lovćen, Nacionalni park Skadarsko jezero),</li> <li>- analizira gradska naselja kao turističke vrijednosti (glavni grad i prijestonica, gradovi – turistički centri, gradovi na važnijim saobraćajnicama),</li> <li>- zna objekte svjetske baštine (Kotor sa okolinom, Durmitor sa kanjonom rijeke Tare).</li> </ul>	<p><b>Učenici/e:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- objašnjavaju turističke potencijale regija Crne Gore, daju mišljenje o mogućnostima ujednačenog regionalnog razvoja i mogućnostima unapređivanja regionalne saradnje u oblasti turizma,</li> <li>- izrađuju turističke prospekte Crne Gore,</li> <li>- izrađuju turistički vodič zavičaja,</li> <li>- individualno rade geografski putopis,</li> <li>- izrađuju plakate ili PowerPoint prezentacije značajnih turističkih područja, centara i mjesta primorske regije,</li> <li>- izrađuju plakate ili PowerPoint prezentacije značajnih turističkih područja, centara i mjesta planinske turističke regije,</li> <li>- povezuju prethodna znanja i opisuju nacionalne parkove Crne Gore,</li> <li>- upoređuju nacionalne parkove, nabrajaju endeme, definišu povoljnosti za razvoj različitih oblika turizma, daju predloge o mogućnostima kvalitetnije turističke valorizacije,</li> <li>- obilaze (po mogućnosti) neki nacionalni park, slušaju predavanja predstavnika nacionalnih parkova.</li> </ul>	<p>Crnogorsko primorje; Boka Kotorska Budvanska rivijera; Barska rivijera; Ulcinjska rivijera; Središnja Crna Gora; Sjeverna Crna Gora; nacionalni parkovi: Biogradska gora Durmitor, Lovćen, Skadarsko jezero; gradovi – kompleksni antropogeni motivi; Kanjon Tare.</p>	<p><b>Istorija:</b> nastanak gradova; Crna Gora od XVI – XVIII vijeka.</p> <p><b>Likovna umjetnost:</b> istorijski razvoj arhitekture; Istorijski razvoj slikarstva.</p> <p><b>Biologija:</b> biodiverzitet.</p>

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
	<p><b>Učenici/e:</b></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- komparativnom analizom objašnjavaju različite uslove za razvoj turističke ponude gradova u Crnoj Gori,</li> <li>- koriste odgovarajući materijal sa Interneta,</li> <li>- vrše prezentaciju na zadatu temu,</li> <li>- odlaze u posjetu Cetinju uz angažovanje vodičkih službi,</li> <li>- izdvajaju područja pod zaštitom UNESCO- a, obrazlažu razloge izdvajanja zaštite pojedinih objekata,</li> <li>- odlaze u posjetu Perastu, Kotoru – starom gradu uz angažovanje vodičkih službi,</li> <li>- posmatraju i komentarišu video zapis Durmitora sa kanjonom Tare, rafting na Tari.</li> </ul>		

### Didaktičke preporuke

Sadržaj nastavne teme treba obogatiti ilustrativnim, filmskim materijalom, video zapisima. Nastavnik/ca treba da uputi učenike/ce na korišćenje različitih izvora saznanja, literature, Interneta i sl.

Nastavnik/ca treba da podstiče učenike/ce na detaljnija, zahtjevnija i trajnija posmatranja, da povezuju i koriste prethodna znanja i iskustva sa novim sadržajima, da ih podstiče na slobodno razmišljanje i postavljanje pitanja.

Prilikom obrade pojedinih tema preporučuje se izrada projekatskih radova.



## TEMA 9: ZAŠTITA PRIRODE I TURIZAM

Operativni ciljevi	Aktivnosti	Pojmovi/sadržaji	Korelacija
<b>Učenik/ca</b> treba da: <ul style="list-style-type: none"><li>- uočava međudejstvo zaštite prirode i razvoja turizma,</li><li>- procjenjuje perspektivu razvoja turizma u Crnoj Gori.</li></ul>	<b>Učenici/e:</b> <ul style="list-style-type: none"><li>- na osnovu vlastitog iskustva izdvajaju pozitivne i negativne posljedice razvoja turizma na stanje životne sredine,</li><li>- rad na terenu - fotografišu i prikupljaju materijal iz zavičaja o zagađenju i zaštiti prirode, kartiraju ugroženost u zavičaju,</li><li>- izrađuju plakate, zidne novine i slično,</li><li>- prezentuju pripremljeni materijal,</li><li>- obrazlažu važnost pravilnog odlaganja otpada.</li></ul>	Pozitivni uticaji turizma; negativni uticaji turizma; degradacija; planiranje prostora.	<b>Biologija:</b> glavni ekološki problemi i njihovo rješavanje; biodiverzitet; ekološka karta Crne Gore – ugrožene vrste.

### Didaktičke preporuke

Nastavnik/ca treba posebno da istakne međuzavisnost prirode i turizma. Potrebno je naglasiti da se zagađena životna sredina negativno odražava na razvoj turizma. Na primjerima nekih turističkih zemalja i turističkih regija ukazati ovaj problem.

Nastavnik/ca treba da istakne da zaštita životne sredine za potrebe turizma ne smije da se svodi na konzervaciju pojedinih privlačnih kompleksa, već treba biti takva da odgovara vitalnim potrebama čovjeka i društva.

## 5. DIDAKTIČKE PREPORUKE

Nastava turističke geografije omogućava kombinaciju tradicionalnih i savremenih načina podučavanja sa akcentom na aktivnom učešću učenika/ca u procesu učenja.

Aktivnosti učenika/ca, predložene u tabelama, su samo smjernice i predstavljaju jedan od mogućih načina kojima se mogu dostići ciljevi učenja. Nastavnik/ca ima autonomiju u planiranju nastave, određivanju broja i tipova časova, izboru nastavnih metoda, oblika rada, sredstava i aktivnosti za svaku nastavnu temu.

Primjena raznovrsnih metoda i oblika rada učiniće nastavu turističke geografije zanimljivijom i intelektualno podsticajnijom. Učenje mora imati smisla za učenika/cu. Zato, umjesto insistiranja na memorisanju činjenica, kod učenika/ca treba razvijati sposobnosti za samostalno korišćenje različitog vizuelnog i statističkog materijala. Dakle, učenike/ce treba motivisati da koriste različite izvore znanja, da povezuju sopstvena iskustva i školsko znanje, da samostalno istražuju i uče.

Da bi nastava turističke geografije bila savremenija i lakša, a da se pri tome zadrži visok nivo postignuća, umjesto faktografije, akcenat treba staviti na učenje smislenih, međusobno povezanih sadržaja, korisnih za dalje obrazovanje i svakodnevni život.

Da bi se ostvario kvalitet i trajnost stečenih znanja, neophodno je ostvariti korelaciju među različitim nastavnim predmetima. Sama priroda geografije, kao nauke koja predstavlja sintezu i sponu između prirodnih i društvenih nauka, a samim tim podrazumijeva i korišćenje dostignuća drugih nauka, predstavlja idealan model za usvajanje sistema pojmova, što je jedan od osnovnih ciljeva učenja uopšte.

Ne postoji samo jedan model dobrog časa, ali postoje zahtjevi koje treba uvažavati da bi čas bio dobar. Prilikom planiranja časa, nastavnik/ca treba da ima na umu cilj (šta treba postići časom), koji je najbolji način za to i kojim sredstvima raspolaže. Učenici/e treba u najvećoj mjeri da učestvuju u svakoj fazi nastave, treba im dati mogućnost da postavljaju pitanja i tragaju za odgovorima, da rade u grupama i istražuju.

Za nastavu turističke geografije postoji obilje audio i vizuelnog materijala (počev od karata, globusa, slajdova, pa do raznovrsnog materijala na Internetu i CD-u. Uloga nastavnika/ce je da učenike/ce usmjerava da ovaj materijal smisleno koriste.

Učenici/e će postići više nivoa znanja ukoliko im se pruži prilika da stečeno znanje primjenjuju u svakodnevnom životu ili da vrednuju značaj određenih pojava i procesa. Jedna od mogućih aktivnosti za podsticanje razvoja kritičkog mišljenja je argumentovana diskusija. U programu turističke geografije ima dosta pogodnih tema o kojima učenici/e mogu diskutovati na času.

S obzirom da se radi o turističkoj geografiji, pojedine nastavne jedinice/ciljeve potrebno je realizovati u prirodi, ukoliko za to postoje objektivni uslovi.

Takođe predlažemo da se posjete pojedine značajne turističke, kulturne, istorijske i druge značajne destinacije u Crnoj Gori (posebno u zavičaju i neposrednoj okolini).

Terenski rad, posjete različitim specijalizovanim institucijama, izleti i ekskurzije, posebno su značajni za usvajanje znanja. To su prilike koje omogućavaju učenicima/ama da povežu teorijska znanja sa praktičnim.

U cilju razvijanja odgovarajućih sposobnosti učenika/ca potrebno im je omogućiti realizaciju pojedinih sadržaja kroz istraživanja, korišćenje Interneta, izrade referata, projekata i dr.

Geografski turistički sadržaji su pogodni i za realizovanje projektne nastave. U toku školske godine učenici/e mogu uraditi najmanje jedan projektni rad sa temom po sopstvenom izboru. Kroz projektnu nastavu, pored usvajanja određenih znanja, učenici/e će vježbati metode i tehnike istraživačkog rada.

Radi uspješnije realizacije predviđenih ciljeva, neophodna su odgovarajuća nastavna sredstva i pomagala.

## **6. STANDARDI ZNANJA**

### **TEMA 1: UVOD U TURISTIČKU GEOGRAFIJU CRNE GORE**

Nakon ove teme od učenika/ce se očekuje da:

- zna predmet i zadatke istraživanja turističke geografije,
- zna pojam, pojavu i razvoj turizma i rekreacije,
- razlikuje elemente i faktore razvoja turizma,
- zna funkcije turizma.

### **TEMA 2: GEOGRAFSKO – TURISTIČKI POLOŽAJ CRNE GORE**

Nakon ove teme od učenika/ce se očekuje da:

- zna geografski i turistički položaj Crne Gore,
- zna prostorna i funkcionalna svojstva položaja,
- zna karakteristike granica i graničnih prelaza,
- zna ulogu saobraćaja u razvoju turizma Crne Gore.

### **3. MOTIVSKA OSNOVA TURISTIČKIH KRETANJA**

#### **TEMA 3.1: PRIRODNE TURISTIČKE VRIJEDNOSTI**

Nakon ove teme od učenika/ce se očekuje da:

- zna geografske karakteristike Crnogorskog primorja,
- zna osobine Jadranskog mora i njegova turistička svojstva,
- opisuje klimu Crnogorskog primorja i zna njenu turističku vrijednost,
- zna biogeografske motive Crnogorskog primorja i njihova turistička svojstva,
- zna prirodne turističke potencijale planina Crne Gore i zna njihovu funkcionalnu podjelu,
- opisuje kanjone i zna njihovu turističku vrijednost (Tara, Piva, Morača),
- navodi speleološke objekte i objašnjava njihovu turističku vrijednost,
- opisuje klimu planinske oblasti i zna njen značaj za turizam,
- zna prirodne turističke potencijale jezera kao komplementarnih i samostalnih hidrografskih motiva i zna njihovu funkcionalnu podjelu,
- zna prirodne turističke potencijale rijeka kao komplementarnih i samostalnih hidrografskih motiva i zna njihovu funkcionalnu vrijednost,
- zna termomineralne izvore i njihovu turističku vrijednost,
- navodi rijetke i atraktivne hidrološke objekte i pojave i zna njihovu turističku vrijednost.

#### **TEMA 3.2: ANTROPOGENE TURISTIČKE VRIJEDNOSTI**

Nakon ove teme od učenika/ce se očekuje da:

- uočava razliku arheoloških vrijednosti iz različitih perioda,
- upoređuje turističke regije u Crnoj Gori na osnovu arheoloških nalazišta,
- zna razliku vrijednosti spomeničkog nasljeđa iz različitih perioda,
- upoređuje turističke regije u Crnoj Gori na osnovu značaja spomeničkog nasljeđa,
- zna osobenosti umjetničkog i etnografskog nasljeđa,
- analizira ruralne i urbane cjeline i zna njihovu turističku vrijednost,
- navodi savremena kulturno-umjetnička ostvarenja i zna njihovu turističku vrijednost,
- navodi značajne kulturne i zabavne manifestacije i procjenjuje njihovu turističku vrijednost.

#### **TEMA 4: MATERIJALNA OSNOVA TURISTIČKOG PROMETA**

Nakon ove teme od učenika/ce se očekuje da:

- analizira saobraćajne uslove prometa (drumski, željeznički, vazdušni, vodeni),
- zna smještajne i ugostiteljske kapacitete,
- zna ostale kapacitete turističkog prometa.

#### **TEMA 5: TURIZAM I NEKE KOMPLEMENTARNE DJELATNOSTI**

Nakon ove teme od učenika/ce se očekuje da:

- zna značaj poljoprivrede za razvoj turizma,
- analizira ulogu turizma na razvoj trgovine,
- analizira ulogu turizma na razvoj ugostiteljstva i zanatstva,
- uočava vezu domaće radinosti i turizma,
- zna važnost turizma u privredi Crne Gore i globalizacijskim procesima.

#### **TEMA 6: OBLICI TURISTIČKIH KRETANJA**

Nakon ove teme od učenika/ce se očekuje da:

- zna osnovne oblike turističkih kretanja (rekreativna, kulturna, kombinovana - izletnička, zdravstveno-lijechilišna, ekskurziona),
- razlikuje kretanja prema vrsti motiva (primorska, planinska, riječna, jezerska, banjska, gradska, pejzažna),
- razlikuje ljetnja i zimska turistička kretanja,
- zna ostale oblike turizma (tranzitni turizam, planinarenje i alpinizam, speleoturizam, lovni i ribolovni turizam, manifestacioni, kongresni turizam),
- zna najvažnije domaće i inostrane turističke pravce.

#### **TEMA 7: OBIM, DINAMIKA I STRUKTURA TURISTIČKOG PROMETA**

Nakon ove teme od učenika/ce se očekuje da:

- analizira domaći turistički promet (izvori tražnje, broj, struktura, prostorna raspodjela, sezonska kolebljivost, dužina boravka),
- analizira inostrani turistički promet (izvori tražnje, broj, struktura, prostorna raspodjela, sezonska kolebljivost, dužina boravka).

## **TEMA 8: TURISTIČKA PODRUČJA I MJESTA U CRNOJ GORI**

Nakon ove teme od učenika/ce se očekuje da:

- upoređuje turističko-geografske regije (Crnogorsko primorje, Središnja Crna Gora i Sjeverna Crna Gora),
- zna unutrašnju strukturu primorske regije (turistički centri i mjesta, turističko-geografska područja, Boka Kotorska, Budvanska rivijera, Barska rivijera, Ulcinjska rivijera),
- zna unutrašnju strukturu planinske turističke regije (turistički centri i mjesta, turističko-geografska područja),
- analizira nacionalne parkove i zna njihovu turističku vrijednost (Nacionalni park Biogradska gora, Nacionalni park Durmitor, Nacionalni park Lovćen, Nacionalni park Skadarsko jezero),
- analizira gradska naselja kao turističke vrijednosti (glavni grad i prijestonica, gradovi – turistički centri, gradovi na važnijim saobraćajnicama),
- zna objekte svjetske baštine (Kotor sa okolinom, Durmitor sa kanjonom rijeke Tare).

## **TEMA 9: ZAŠTITA PRIRODE I TURIZAM**

Nakon ove teme od učenika/ce se očekuje da:

- uočava međudejstvo zaštite prirode i razvoja turizma,
- procjenjuju perspektivu razvoja turizma u Crnoj Gori.

## **7. NAČINI PROVJERAVANJA ZNANJA I STRUČNE OSPOSOBLJENOSTI**

Veliki značaj školskog ocjenjivanja i obilje kontraverzi koje ga prate ukazuju na veliku odgovornost (pored ekspertske institucije) onih koji u školi odlučuju o ocjenjivanju i sprovode ocjenjivanje. Ocjenjivanje nastavnika/cu, kao osobu i kao stručnjaka, dovodi u najneposredniji kontakt sa svakim/om učenikom/com. Zato je veoma važna uloga nastavnika/ca kao procjenjivača, evaluatora u nastavnom procesu, a ona, između ostalog, obuhvata:

- ocjenjivanje i sve vrste intervencija koje daju povratnu informaciju o uspješnosti procesa učenja;
- primjenu različitih oblika ocjenjivanja i provjeravanja znanja;
- sve vrste verbalnih i neverbalnih odobravanja ili neodobravanja učeničkog rada od strane nastavnika/ce;
- analiziranje individualnog postignuća učenika/ce u odnosu na njegove/njene sposobnosti, radne navike, motivaciju ...

Od načina nastavnikovog/nastavnicinog vrednovanja znanja zavisi hoće li znanje ostati na nivou reprodukcije ili će učenici/e učiti sa razumijevanjem i nastojati da stečeno znanje primjenjuju.

Ukoliko nastavnik/ca dobro postavi tri osnovne pedagoške funkcije ocjenjivanja: informativnu, evaluativnu i instruktivnu, razviće se još dvije veoma važne psihološke funkcije: motivaciona i razvojna. Dakle, ocjenjivanje ne smije da se vezuje samo za utvrđivanje konačnih ocjena, nego da se više koristi kao sredstvo praćenja toka nastavnog procesa. Ocjenjivanje treba bazirati na definisanim standardima znanja.

Provjeravanje i ocjenjivanje znanja treba da se sprovodi usmeno i pismeno. S obzirom na to da oba oblika ocjenjivanja imaju određene prednosti i nedostatke, najbolja je njihova kombinacija. Kada je riječ o pismenoj provjeri, najbolje je koristiti testove znanja koji obuhvataju sve niove zahtjevnosti. Uz to, prilikom praćenja i ocjenjivanja učeničkog rada, treba uzeti u obzir ocjene zadataka, vježbi, izlaganja seminarskih radova, zbirki, produkata aktivnosti na času ili terenskom radu ...

Prilikom provjere znanja, učenicima/ama treba omogućiti da koriste ona pomagala (različite vrste karata, grafičke prikaze itd.) pomoću kojih će pokazati svoje znanje. Samo uz krajnju promišljenost i sa aspekta funkcionalne vrijednosti, prilikom ocjenjivanja mogu se koristiti nijeme karte.

## **8. RESURSI ZA REALIZACIJU NASTAVE**

### **a) Materijalni uslovi, standardi i normativi**

Za kvalitetno i efikasno izvođenje nastave turističke geografije neophodna je posebno specijalizovana geografska učionica. U učionici na raspolaganju moraju biti različiti udžbenici i materijalna sredstva, didaktička pomagala i audio-vizuelna sredstva. Radi upotrebe audio-vizuelnih sredstava učionica treba da ima mogućnost zamračivanja.

Osnovno pomoćno sredstvo u nastavi geografije su karte. Učionica mora imati komplete zidnih karata, i to:

- karte Svijeta (fizičko-geografska, turistička);
- karte kontinenata, (fizičko-geografske, turistička);
- karte pojedinih regija Evrope;
- karte Crne Gore (fizičko-geografska, turistička);
- karte pojedinih regija Crne Gore;
- karte Crne Gore (fizičko-geografske, saobraćajne);
- određene reljefne karte;
- planove;
- turističke prospekte i karte.

Zidne karte moraju imati dimenzije najmanje 100 x 120cm. Pored karata učionice moraju biti opremljene i globusima. Potrebna audio-vizuelna sredstva su:

- grafoskop,
- episkop,
- dijabprojektor,
- televizor sa optimalnom veličinom ekrana,
- video-kamera,
- video-rikorder,
- fotoapararat (sa upotrebom video zapisa)
- kasetofon,
- kompjuter sa mogućnošću upotrebe CD i sa priključkom na Internet.

Kabineti treba da budu opremljeni i sa: različitim modelima, fotografijama, video kasetama, CD sa odgovarajućim filmovima, TV emisijama, čart-tablom, projekcionim platnom, folijama, makazama, skalpelom, hamer papirom, papirom u boji, stalcima za karte, olovkama u boji ...

U učionici – kabinetu nastavnik/ca treba da ima na raspolaganju odgovarajuću literaturu, kao i udžbenike, odgovarajuće priručnike, radne sveske, zbirke zadataka, geografske atlase i sl., kao i ormare za čuvanje nastavnih sredstava.

b) Okvirni spisak literature i drugih izvora

**Preporučena literature za učenike/ce:**

1. Grupa autora: **Geografski atlas za srednju školu**
2. ENCIKLOPEDIJA ZNANJA, Gdje, Mladinska knjiga, Ljubljana - Zagreb, 1990.
3. Internet prezentacije
4. Popularna literatura (Časopisi *Gea*, *Zemlja i ljudi*, *National geographic*)
5. Stanišić, B., Bujošević, M.: **Turistička geografija** ZZUINS, Beograd, 1995.
6. UDŽBENIK OPŠTE TURISTIČKE GEOGRAFIJE

**Preporučena literatura za nastavnike/ce:**

1. Bakić, R., Popović, S., Radojičić, B., Burić, M., Kasalica, S., Ivanović, Z., Vukotić, M.: **Geografija Crne Gore**, Univerzitetska riječ, Nikšić, 1991.
2. Bilen, M., Bučar, K.: Osnove turističke geografije, **Mikrorad, Zagreb, 2001.**



3. Blažević, I., Pepeonik, Z.: **Turistička geografija**, Školska knjiga, Zagreb, 2000.
4. Burić, M.: **Geografsko-istorijski atlas Crne Gore**, Institut za geografiju, Nikšić, 2002.
5. Burić, M.: **Životne sredine, veličine i jedinice mjere**, Međunarodni institut za ekologiju i zdravlje čovjeka, Podgorica, 1996.
6. ENCIKLOPEDIJSKI GEOGRAFSKI LEKSIKON JUGOSLAVIJE, Svjetlost, Sarajevo, 1990.
7. Enciklopedijski leksikon: MOZAIK ZNANJA - GEOGRAFIJA, Beograd, 1969.
8. Ivkov, A.: **Metodički priručnik za nastavu geografije**, PMF - Odsjek za geografiju, Novi Sad, 2000.
9. Jovičić, Ž.: **Turistička geografija, Naučna knjiga, Beograd, 1989.**
10. Jovičić, Ž.: **Turistička kretanja**, Naučna knjiga, Beograd, 1966.
11. Kartal, P., Radović, M.: **Geografski prostor Crne Gore - Geografija plus**, Unireks, Podgorica, 2002.
12. Kasalica, S.: **Sjeverna Crna Gora**, Unireks, Nikšić, 1998.
13. Lješević, M.: **Životna sredina - teorija i metodologija istraživanja** (udžbenik), Geografski fakultet, Beograd, 1994.
14. Marković, Z.: **Osnove turizma**, Školska knjiga, Zagreb, 1987.
15. Nedeljković, M.: **Leksikon naroda svijeta**, Srpska književna zadruka, Beograd, 2001.
16. Nikolić, S.: **Priroda i turizam Crne Gore**, Republički zavod za zaštitu prirode, Podgorica, 1999.
17. Pepeonik, Z.: **Turistička geografija svijeta**, Školska knjiga, Zagreb, 2003.
18. Radojičić, B.: **Geografija Crne Gore - prirodna osnova**, Unireks, Nikšić, 1996.
19. Rakićević, T.: **Opšta fizička geografija**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1978.
20. Rudić, V.: **Metodika nastave geografije**, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1978.
21. **Statistički godišnjaci**
22. **Statistički godišnjak Crne Gore vezan za turizam**
23. Vasović, M. i Jovičić, Ž.: **Važnije turističko-geografske regije Evrope, Rad, Beograd, 1982.**
24. Vlahović P.: **Narodi i etničke zajednice Svijeta**, Vuk Karadžić, Beograd, 1984.

Dopunska literatura:

1. **Master plan za razvoj turizma do 2000. u Crnoj Gori**
2. Vukonić, B., Čavlek, N. i dr.: **Rječnik turizma, Masmmedia, Zagreb, 2001.**
3. Weber, S., Mikačić, V.: **Osnove turizma, Školska knjiga, Zagreb, 2002.**
4. **Zbornik radova sa naučno-stručnog skupa Zaštita prirode i turizam u nacionalnim parkovima SR Jugoslavije, Kolašin, 23-25. septembra 1992.**

**Napomena:**

Nastavnici/e mogu dopuniti literaturu i preporučiti korišćenje drugih izvora u cilju aktuelizacije nastave, usljed novih dostignuća i znanja, a za potrebe zadovoljenja interesa lokalne zajednice, interesa učenika/ca i interesa socijalnih partnera.

Pojedini udžbenici biće preporučeni od strane Ministarstva prosvjete i nauke.

## 9. PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA/CA I STRUČNIH SARADNIKA/CA

Nastavu turističke geografije u gimnaziji mogu da izvode:

- profesor geografije,
- diplomirani geograf,
- profesor istorije i geografije.

Pored odgovarajućeg inicijalnog obrazovanja, potrebno je da nastavnik/ca radi na kontinuiranom usavršavanju u cilju sticanja didaktičkih, metodičkih i drugih znanja (simpozijumi, seminari i dr.).

Nov način rada podrazumijeva i niz kompetencija: potrebno je da nastavnik/ca bude dobar organizator (planiranje i izvođenje terenskog rada, vođenje istraživačkih radionica, planiranje tematskih i projekatskih radova itd.).

Predmetni program **TURISTIČKA GEOGRAFIJA CRNE GORE**, OIP za III i IV razred gimnazije, izradila je komisija u sljedećem sastavu:

**Nada Maras**, predsjednik  
**Miomir Radović**, član